

بررسی عوامل موثر بر مهاجرت ادواری روستائیان استان اردبیل

رسول ناطق^{۱*}، محمد فیضی^۲

۱ * گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمی، گرمی، ایران.

Email: nategh222@yahoo.com

۲- گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی اردبیل، اردبیل، ایران

چکیده

در این مقاله در پی ارزیابی دیدگاههای مهاجرینی است که بصورت دوره ای معمولاً بین شهر و روستا در تردد هستند بطوریکه قسمتی از سال را در روستا و قسمتی را در شهر سپری می کنند. هدف ارائه راهکارهای مدیریتی برای ساماندهی ومنطقی نمودن مهاجرت ادواری استان اردبیل بوده وسیعی شده با تکیه بر نقطه نظرات روستائیان مهاجر عوامل موثر بر مهاجرت ادواری روستائیان استان اردبیل تعیین گردد. در اجرای تحقیق از روش پیمایشی استفاده شده و با اعمال روشهای نمونه گیری خوشه ای و نمونه گیری تصادفی و استفاده از ابزار پرسشنامه با مراجعه به روستاهای استان با ۲۰ خانوار به بالا که جمع آوری شده است. ابتدا استان اردبیل به پنج منطقه تقسیم و با روش نمونه گیری خوشه ای تعداد ۶۰ روستا انتخاب و از هر روستا بطور میانگین ۷ نفر انتخاب و اطلاعات لازم جمع آوری شد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روشهای آمار توصیفی (فراوانی، میانگین و درصد و روشهای آمار استنباطی نظیر آزمونهای خی دو، اسپیرمن، پیرسون و T مستقل) مورد استفاده قرار گرفت. اطلاعات جمع آوری شده حاکی از آن است که از مجموع ۴۲۰ نفر آزمودنی، بیش از ۷۳ درصد در بین سنین ۵۵-۲۵ سالگی قرار دارند. حدود ۶۳ درصد سالانه «چهار بار یا بیشتر» بین روستا و شهر رفت و آمد می کنند. ۶۷ درصد به دلیل مشکلات روستائی خود دست به مهاجرت زده اند. همچنین ۸۸ درصد باسواد و ۷۲ درصد آنها نیز شاغل می باشند. ۵۵ درصد مهاجران نسبت به مقوله مهاجرت خوشبینانه می نگرند. جهان بینی مهاجر برانگیزه مهاجران ادواری موثر است ($P < 0/05$). خرده نظام اجتماعی، خرده نظام نهادی و خرده نظام مصرفی مهاجران در شهر و روستا بر مهاجرت ادواری موثر می باشد ($P < 0/05$). و این درحالی است که خرده نظام تنظیمی مهاجران بر مهاجرت ادواری تاثیر چندانی ندارد ($P > 0/05$).

واژگان کلیدی: مهاجرت ادواری، جهان بینی، متغیرهای تنظیمی، خرده نظام مصرفی، خرده نظام نهادی.

Factors affecting the periodic migration of villagers in Ardebil

Abstract

This study examines the factors affecting rural the periodic migration of Ardebil province in the wake periodically evaluate the views of immigrants who were commuting between urban and rural. The main purpose of research management options to organize and rationalize the periodic migration of Ardebil province. And try using the Comments rural migrant cyclical factors affecting the migration of villagers Ardebil be determined. In this study, the survey used random cluster and sampling and

۱ و * - نویسنده مسئول: گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمی، گرمی، ایران

۲ گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، اردبیل، ایران.

questionnaire containing about ۳۴ questions have been made, information was collected about the need to go to the villages. The population of all villages with ۲۰ households to top form. Villages possess these characteristics according to statistical yearbooks Management and Planning Organization in ۱۰۰۰ villages. The Ardabil province into five regions including: (Ardabil, Namin - Sareyn and Nir - Meshkin Shahr - germei, Bilehsavar and Pars Abad - khalkhal and Kosar) was divided. And cluster sampling method, ۶۰ villages selected from each village were selected and data were collected on average ۷ persons. The reliability of the data collected through expert comments and psychological specialists were obtained through Cronbach's alpha that can be said about ۷۵٪ to questionnaires considered acceptable credentials. To analyze the data descriptive statistics (frequency, mean, percentage and inferential statistical methods such as chi-square test, Spearman, Pearson and independent T) were used. The data collected indicate that out of ۴۲۰ participants with over ۳۰۸ participants (۷۳,۳ percent) between the ages of ۵۵-۲۵ years of age. also ۶۳,۱٪ of participants annual "four or more" to commute between village and city. While ۲۸۱ (۶۶,۹٪) of participants have moved to their rural problems. The results showed that ۳۶۹ person (۸۷,۹٪) of respondents with literacy and ۳۰۲ person (۷۲٪) of them are also employed. ۲۳۱ person (۵۵٪) immigrants optimistic look towards migration. The results of the study hypothesis suggests that cyclical worldview of immigrant immigrants effective incentives ($0.5 > P$). And also in the social order, in the institutional and petty of consumable in urban and rural immigrants migration effectively is cyclical ($0.5 > P$). And while the regulatory system in periodic migration immigrants have little impact ($0.5 < P$).

Keywords: periodic migration, motivation, worldview, regulatory parameters, in the system consumable, in the system.

۱- مقدمه

مهاجرت در هر کشوری به تناسب ساختار اجتماعی و اقتصادی آن کشور دارای ویژگیهای منحصر به فردی است. در ایران نیز افرادی که به مهاجرت دوره ای مبادرت می ورزند غالباً متاهل بوده و در فواصل زمانی معین که بیشتر با آغاز فصل کاشت و پایان فصل برداشت محصولات کشاورزی مقارن است، بین مبداء و مقصد به اتفاق اعضای خانواده مهاجرت می کنند. و در کل اصطلاحاً به آنها مالکان خرده پاگفته می شود و در هرم قدرت روستا جزو اقشار متوسط به شمار می آیند. مقصد مهاجران ادواری استان بیشتر به شهرهای اردبیل و تهران می باشد، که در مناطق مختلف این دو شهر بویژه در حاشیه شهرها سکونت دارند.

مطالعه و بررسی روابط شهر و روستا به منظور درک مسائل مهاجرت و پیدایش راه حل های مناسب جهت برقراری یک روند توسعه ی متعادل شهری و روستایی ضروری به نظر می رسد (رضوانی، ۱۳۸۲). در حال حاضر می توان گفت که بخش مهمی از مهاجرت های روستایی استان اردبیل، مهاجرانی هستند که در تردد بین روستا و شهر (مبداء و مقصد) هستند و ضمن استمرار وابستگی به زمین های کشاورزی و روستاهای خود، موقعیت خود در مبداء را نیز حفظ می کنند. بنابراین مهاجرت ادواری نوعی تحرک مکانی است که در آن مهاجر رابطه خود را با مبداء قطع ننموده است بطوریکه به فعالیت اقتصادی خود در مبداء نیز ادامه می دهد. شهر و روستا نه تنها با یکدیگر ارتباط دارند، بلکه به یکدیگر وابسته هستند و این ارتباط نیازهای طرفین را برطرف می کند. البته وجود فرصت های مداخله گر و قابلیت انتقال کم و کیف این ارتباط را تحت تاثیر قرار می دهد (رضوانی، ۱۳۸۲). پرداختن به علل مهاجرت و یافتن راه حل اساسی به منظور توازن نمودن حرکت های جمعیتی بین شهر و روستا در صورتی امکان پذیر است که تحلیل صحیحی از مساله مهاجرت داشته باشیم (غفاری، ۱۳۸۰). تحقیقی در زمینه نقش اشتغال در کاهش مهاجرت های روستایی مطالعه موردی دهستان مشایخ شهرستان ممسنی انجام شده است (دهقان، ۱۳۸۰) تحقیقی با عنوان پیامدهای مکانی- فضایی مهاجرت های روستایی بخش عقد (شهرستان اردکان یزد) انجام شده است. (حیدری، ۱۳۷۸). تاثیر فعالیتهای محرومیت زدایی بر روند مهاجرت روستاییان در فاصله سالهای ۱۳۷۰-۱۳۷۵ در شهرستان کهنوج انجام گرفت. (زندى، ۱۳۷۷) تحقیقی با روش توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر مطالعات اسنادی در پی تحلیل و ارزیابی وضعیت و دگرگونی روند مهاجرت های داخلی کشور و تحولات اساسی به ویژه در دهه اخیر است. (زاهدی و همکاران، ۱۳۶۶).

۲- روش کار:

در اجرای این پژوهش از روش پیمایشی استفاده گردیده است. در این راستا پرسشنامه ای با سئوالات بسته و چند سئوال باز و نیز مصاحبه مورد استفاده قرار گرفت. همچنانکه ذیلا نیز توضیح داده شده است حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۳ نفر انتخاب گردیده است. اما مع الوصف به منظور بالابردن ضریب اطمینان تعداد آزمودنیها از طریق روش نمونه گیری تصادفی ۴۲۰ نفر انتخاب و برای همین تعداد افراد پرسشنامه ارائه گردید. جامعه آماری مطالعه حاضر را آندسته از روستاهای استان تشکیل می دهند که دارای جمعیت بیش از ۲۰ خانوار می باشند. بدین معنی که با عنایت به این موضوع که مجموع روستاهای مسکونی دائمی و موسمی استان اردبیل ۱۸۵۵ آبادی بوده و روستاهای بیش از ۲۰ خانوار حدوداً شامل ۱۰۰۰ روستا می گردد لذا مهاجران مربوط به روستاهای بالای ۲۰ خانوار جامعه آمار پژوهش حاضر را تشکیل می دهد.

ضوابط نمونه گیری:

به منظور اتخاذ متدی علمی جهت تعیین نمونه آماری از شیوه نمونه گیری خوشه ای مطبق (چند مرحله ای) استفاده گردید. بدین معنی که ابتدا استان اردبیل را بر اساس تقسیمات کشوری و نقشه جغرافیائی به پنج منطقه (اردبیل و نمین - سرعین و نیر - مشکین شهر - گرمی، بيله سوار و پارس آباد - خلخال و کوثر) دسته بندی کردیم و سپس روستاهای مناطق یاد شده به سه دسته شامل: روستاهای بین ۲۰ الی ۵۰ خانوار، روستاهای بین ۵۰ الی ۱۰۰ خانوار و روستاهای بالای ۱۰۰ خانوار تقسیم گردید. در مرحله بعدی در هر منطقه از مناطق پنجگانه ذکر شده ۶۰ روستا به طریق نمونه گیری تصادفی انتخاب شد. سپس با نمونه گیری خوشه ای تعداد روستاهای انتخاب شده به یک سوم روستاهای انتخاب شده و در مرحله قبل تقلیل یافته و در نهایت از میان مهاجران ادواری روستاهای انتخابی با شیوه نمونه گیری تصادفی نمونه آماری انتخاب گردید. حجم نمونه با فراوانی ۳۸۳ نفر منطقی بوده، به منظور دستیابی به دقت بیشتر نمونه آماری ۴۲۰ نفر در نظر گرفته شد.

مدل تحلیلی تحقیق:

متغیرهای اصلی تحقیق:

- * معرفهای خرده نظام اجتماعی: (۱) سطح توسعه محل زندگی (۲) بعد خانواده (۳) سطح تحصیلات (۴) وابستگی به محل تولد (۵) وابستگی به خانواده
- * معرفهای خرده نظام نهادی: (۱) دانش درباره مقصد قبل و بعد از مهاجرت (۲) صلاحیت لازم برای استخدام در مقصد (۳) نوع شغل (۴) وضعیت تاهل
- * معرفهای خرده نظام مصرفی: (۱) تحصیل کالاهای مصرفی با دوام (۲) وضعیت مسکن در مبدا و مقصد
- * معرفهای تنظیمی: (۱) منطقه سکونت در مقصد (۲) انگیزه های مهاجرت (۳) مدت اقامت در مبدا و مقصد (۴) متغیرهای جمعیتی (جنس و سن) (۵) میزان رفت و آمد بین مبدا و مقصد
- * جهان بینی مهاجر: مجموعه باورداشتهایی که شخص عدول از آنها را غیر ممکن تلقی می کند.

۳- تفسیر یافته های تحقیق و نتیجه گیری:

یافته های استنباطی تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. و مطابق بررسی های انجام شده تاثیر خرده نظام اجتماعی بر مهاجرت ادواری از میان ۱۲۰ نفری که از خرده نظام اجتماعی ضعیف برخوردار هستند ۹ درصد به مهاجرت ادواری در سطح پائین، ۴۷ درصد به متوسط و ۴۴ درصد سطح

بالا قائل هستند. در مقابل از بین ۲۲۴ نفری که از خرده نظام اجتماعی قوی برخوردار هستند. ۲۳ درصد به سطح پائین، ۳۴ درصد متوسط و ۴۳ درصد نیز به مهاجرت سطح بالا اعتقاد دارند. بر همین اساس مقدار خنی دو با درجه آزادی ۲ و سطح احتمال $P=0.014 > 0.05$ برابر با 0.855 بوده و حاکی از وجود تاثیر معنی دار خرده نظام اجتماعی مهاجران بر مهاجرت ادواری می باشد.

در بررسی اثر خرده نظام نهادی بر مهاجرت ادواری از میان ۱۴۷ نفری که از خرده نظام ضعیف برخوردار بودند ۲۶ درصد بر جهان بینی ادواری در سطح پائین، ۳۵ درصد در سطح متوسط و ۳۹ درصد در سطح بالا قائل هستند. و از ۲۵۱ نفری که از خرده نظام قوی برخوردارند ۱۴ درصد به مهاجرت ادواری در سطح پائین، ۳۸ درصد در سطح متوسط و ۴۸ درصد در سطح بالا قائل هستند. بر همین اساس $P=0.033 < 0.05$ یعنی با سطح اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت که رابطه معنی دار وجود دارد. بدین معنی که خرده نظام نهادی مهاجر و سطح تفکر او بر مهاجرت ادواری موثر می باشد. هر چه خرده نظام نهادی مهاجر قویتر باشد، مهاجرت ادواری در سطح بالاتری خواهد بود.

اثر خرده نظام مصرفی بر مهاجرت ادواری از تعداد ۲۰۲ نفر که از خرده نظام مصرفی قوی برخوردار هستند. ۱۴ درصد به مهاجرت ادواری در سطح پائین، ۳۶ درصد توسعه متوسط و ۵۰ درصد در سطح بالا معتقد هستند. این در حالیست که از مجموع ۱۶۷ نفر واجد گویه خرده نظام مصرفی ضعیف ۲۴ درصد در سطح پائین ۴۲ درصد در سطح متوسط و ۳۴ درصد در سطح بالای مهاجرت ادواری قرار دارد. بر همین اساس ۹۵ درصد سطح اطمینان می توان گفت خرده نظام مصرفی بر مهاجرت ادواری موثر است.

بر اساس بررسی های بعمل آمده اثر متغیرهای تنظیمی بر مهاجرت ادواری از مجموع ۱۰۶ نفر که متغیرهای تنظیمی مربوط به آنها مهاجرت ضعیف می باشد، ۱۶ درصد از حیث نگرش در سطح پائین قرار داشته، ۴۰ درصد به سطح متوسط تعلق داشته و ۴۴ درصد دیگر هم در رده مهاجرت ضعیف در سطح بالا قائل هستند. در عین حال از میان ۲۳۵ نفر مربوط به مهاجرین برخوردار از سطح مهاجرتی بالا متغیر تنظیمی ۱۸ درصد در شمار سطح پائین قرار داشته تا ۳۸ درصد در سطح متوسط و ۴۴ درصد باقیمانده هم به قدرت مدیریتی در سطح بالا اختصاص دارد. مفهوم این امر در سطح احتمال 0.05 معنی دار نمی باشد. علت این امر در واقع به نوعی تشابه و یا فقدان تفاوت آشکار میان نقطه نظرات مهاجران درباره مهاجرت ادواری می باشد.

طرز تلقی مهاجران نسبت به متغیر مهاجرت ادواری و گویه های آن با سطوح دو گانه مهاجرت ادواری قوی و یا ضعیف متغیرهای تنظیمی موثر نیست. و نتایج $F=240.314$ ، $P=0.05 < 0.855$ ، $X^2=240.314$ ، $P=0.05 < 0.855$ حاکی از عدم تاثیر دو متغیر تنظیمی بر مهاجرت ادواری می باشد. با توجه به فراوانی تاثیر جهان بینی مهاجر بر مهاجرت ادواری تنها ۹ درصد افرادی که از سطح قوی جهان بینی برخوردارند، از نظر نگرش به این مقوله، در سطح پائین قرار دارند. اما در مقابل ۵۲ درصد افراد برخوردار از جهان بینی قوی به این متغیر در سطح متوسط و ۳۹ درصد دیگر در سطح بالا اعتقاد داشته اند. با سطح اطمینان 0.95 می توان گفت که دو متغیر برای همدیگر تاثیر دارند. عبارات دیگر جهان بینی مهاجر بر مهاجرت ادواری موثر است. چرا که خنی دو بدست آمده $0.15/693$ می باشد که در سطح 0.05 معنی دار می باشد.

در پژوهش انجام شده آنچه که بعنوان اصلی ترین عامل مطرح گردیده، مشکلات و مسائل مبتلا به مهاجران در روستاست. از سوی دیگر نیز جاذبه های موجود در شهر روستائیان را بسوی خود فرا می خواند. با استفاده از آزمون خنی دو موثر بودن جهان بینی مهاجر بر مهاجرت ادواری مورد تایید قرار گرفت. بدین معنی که افراد برخوردار از جهان بینی قوی با دید مثبت تری نسبت به آن می نگرند. مولفه های خرده نظام های اجتماعی، نهادی و مصرفی بر مهاجرت ادواری موثر است. یافته ها تحقیق نشانگر موثر بودن آنها با سطح اطمینان 0.95 می باشد. و نهایتاً یافته ها نشان داد طرز تلقی مهاجران نسبت به متغیر مهاجرت ادواری با تغییر سطوح متغیر تنظیمی تفاوتی پیدا نمی کند. بدین معنی که مولفه های خرده نظام تنظیمی بر مهاجرت ادواری موثر نیست.

۴- پیشنهادات

- ۱- طبق تحقیق به عمل آمده به منظور منطقی نمودن مهاجرت ادواری و ایجاد توازن بین شهر و روستا نیاز به توجه بیشتر به فراهم کردن امکانات آموزشی و رفاهی در روستاها می باشد.
- ۲- با توجه به اینکه یکی از عوامل مهم مهاجرت ادواری یافتن کار و شغل در شهر می باشد، این امر نشانگر ضرورت توجه به ایجاد اشتغال پایدار در روستاها و حمایت جدی از کارآفرینان روستایی است.
- ۳- از مهاجران ادواری در راستای مدیریت و اجرای برنامه های دولتی در روستاها بعنوان رابطان و سفیران عمران و آبادانی استفاده شود.
- ۴- آسیب های اجتماعی رایج و نقش مهاجران ادواری در اقتصاد محلی - منطقه ای و ملی در میان مهاجران ادواری هم در روستاها و هم در شهر تحقیق و مطالعه شوند.
- ۵- تحقیق در مورد مهاجران ادواری در روستاها می تواند بازوی مشورتی توانمندی برای سازمانها و نهادهای مرتبط از جمله وزارت جهاد و تحقیقات کشاورزی تبدیل شوند. لذا لازم است در این راستا با مطالعات به بررسی راهکارهای مدیریت موثر و منطقی کردن مهاجرت ادواری اقدام گردد.

منابع و ماخذ:

- ۱- آسایش، ح و همکاران، (۱۳۶۴) بررسی مسائل اقتصادی و اجتماعی روستاهای هشتگرد به منظور، موسسه تحقیقات اجتماعی و علوم انسانی دانشکده ادبیات تبریز.
- ۲- حیدری، ج. (۱۳۷۸) پیامدهای مکانی- فضایی مهاجرت‌های روستایی بخش عقد (شهرستان اردکان یزد) پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی دانشکده علوم زمین سال.
- ۳- دهقان، ف (۱۳۸۰) نقش اشتغال در کاهش مهاجرت‌های روستایی مطالعه موردی دهستان مشایخ شهرستان ممسنی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس.
- ۴- رضوانی، ع. (۱۳۸۲)؛ رابطه ی شهر و روستا؛ نشر ماکان، ۲۴، ۹۴-۸۱
- ۵- زندی، ح. (۱۳۷۷)، بررسی تاثیر فعالیتهای محرومیت زدایی بر روند مهاجرت روستاییان در فاصله سالهای ۱۳۷۰-۱۳۷۵ مورد مطالعه شهرستان کهنوج. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید با هنر کرمان دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- ۶- سالنامه آماری، ۱۳۹۰-۱۳۹۱، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اردبیل .
- ۷- غفاری، غ. (۱۳۸۰) تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر مشارکت اجتماعی - اقتصادی سازمان یافته ی روستائیان به عنوان مکانیزمی برای توسعه ی روستایی ایران مطالعه ی موردی روستاهای شهر کاشان) رساله دکتری، دانشگاه تهران، دانشکده ی علوم اجتماعی).
- ۸- کاستللو، وینست فرانسیس (۱۳۷۱)، شهرنشینی در تحلیل دگرگونی الگوی مهاجر ت داخلی کشور با تأکید بر مهاجرت‌های شهری